

REZYUME. Ushbu maqolada avlodlar nazariyasi, to'rtta avlodlar tasnifiga ko'ra, "BB" (Bebi-Bumerlar) avlodi, "X" avlod, "Y" avlod (milleniallar), "Z" avlod (zumerlar)ning shaxslilik sifatleri, ushbu avlodlarning ustuvor qadriyatleri mazmuni bayon qilingan.

РЕЗЮМЕ. В данной статье изложены теории поколений, классификация четырех поколений: поколение "BB" (Бebi-бумеры), поколение "X", поколение "Y" (миллениалы), личностные качества поколения "Z" (зумеры) и содержание приоритетных ценностей этих поколений.

SUMMARY. This article describes the theory of generations, according to the classification of four generations, the "BB" (Baby Boomers) generation, "X" generation, "Y" generation (millennials), "Z" generation (Zumers) personality traits, and the content of priority values of these generations.

BO'LAJAK PEDAGOGLARNING O'ZIGA ISHONCHINI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIR KO'RSATUVCHI IJTIMOY PSIXOLOGIK OMILLAR TAHLILI

A.O.Dawkeeva – *pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori*

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti

Tayanch so'zlar: pedagog, o'ziga ishonch, irodaviy sifati, motiv, o'zini o'zi boshqarish, o'zini o'zi himoyalash, o'zini anglash.

Ключевые слова: педагог, уверенность в себе, сила воли, мотивация, самоконтроль, самозащита, самосознание.

Key words: teacher, self-confidence, willpower, motivation, self-control, self-defense, self-awareness.

Kirish. Bo'lajak pedagoglarning o'ziga ishonchini rivojlantirishda ijtimoiy-psixologik omillar muhim rol o'ynaydi. Ushbu omillar pedagoglarning shaxsiy rivojlanishi va ularning professional faoliyatiga ta'sir ko'rsatadi. Pedagoglarning o'ziga ishonchi ko'pincha oilaviy qo'llab-quvvatlash va tarbiyaga bog'liq. Oila a'zolari tomonidan berilgan ishonch va dalda pedagoglarning o'z qobiliyatlariga bo'lgan ishonchini oshiradi. Jamiyatdagi umumiy kayfiyat, do'stlar va yaqinlar tomonidan ko'rsatiladigan ijtimoiy qo'llab-quvvatlash ham pedagoglarning o'ziga bo'lgan ishonchini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Asosiy qism. Ta'lim muassasasidagi o'qituvchilar va murabbiylarning munosabati pedagoglarning o'ziga ishonchini rivojlantirishga katta ta'sir qiladi [1]. Ijobiy fikr-mulohazalar, konstruktiv tanqid va doimiy qo'llab-quvvatlash pedagoglarga o'zlariga ishonch hosil qilishga yordam beradi. Jamiyatdagi madaniy qadriyatlar va an'analar pedagoglarning o'zini tutishiga va o'ziga bo'lgan ishonchini shakllantirishiga ta'sir qiladi. Masalan, ma'lum bir madaniyatda o'ziga ishonch va liderlikka urg'u berilishi pedagoglarning bu sifatlerini rivojlantirishi mumkin. Madaniyat va jamiyatdagi gender stereotiplari ham pedagoglarning o'ziga ishonchini shakllantirishga ta'sir qilishi mumkin. Bu holat, ayniqsa, ayol pedagoglar uchun o'ziga ishonchni shakllantirishda muhim bo'lishi mumkin. Pedagoglarning shaxsiy hayotidagi yutuqlar va muvaffaqiyatlar, shuningdek, ular duch kelgan qiyinchiliklar o'ziga ishonchni shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Pedagoglarning o'z oldiga qo'ygan maqsadlari va ularning erishishga intilishi ham o'ziga ishonch darajasiga ta'sir qiladi. Ichki motivatsiya va aniq maqsadlar o'ziga bo'lgan ishonchni kuchaytiradi [2].

1-jadval. "Shaxsning o'z-o'ziga munosabatini baholash" metodikasi bo'yicha olingan dastlabki natijalar tahlili (n=450).

Shkalalar nomi	O'rtacha (M)		Farqlar T
	2-kurs n=240	4-kurs n=210	
Samimiylik	7,4	8,5	-1,5
O'z-o'ziga ishonch	6,1	9,7	-3,2*
O'z-o'zini idora qilish	7,2	9,1	-2,4*
O'z-o'ziga munosabat-ning aks etishi	7,5	9,4	-2,5*
O'z-o'zini qabul qilish	6,5	8,6	-2,3*

"Shaxsning o'z-o'ziga munosabatini baholash" metodikasi bo'yicha olingan dastlabki natijalar tahlil qilindi. Jumladan, «o'z-o'ziga ishonch» ($t=3,2$; $p\leq 0,05$), «o'z-o'zini idora qilish» ($t=2,4$; $p\leq 0,05$), «o'z-o'ziga munosabatning aks etishi» ($t=2,5$; $p\leq 0,05$) hamda «o'z-o'zini qabul qilish» ($t=2,3$; $p\leq 0,05$) omillarida ishonchi farqlar kuzatildi.

Metodikaning «o'z-o'ziga ishonch» omili bo'yicha 4-bosqich talabarlari yuqori natija qayd etildi ($t=3,2$; $p\leq 0,05$). Buni esa ularning o'z-o'ziga bo'lgan ishonchi yuqori darajada ekanligi, muloqotda dadilligi bilan izohlaymiz. Statistika ko'rsatkichlar: $t = 3,2$: Bu t-testning qiymati, 4-bosqich talabalarining o'z-o'ziga ishonch darajasi 2-bosqich talabalariga nisbatan sezilarli darajada yuqori ekanligini ko'rsatadi. Bu ko'rsatkich 4-bosqich talabalarining o'z-o'ziga ishonchi ancha yuqori ekanligini ta'kidlaydi. $P \leq 0,05$: Bu natijalar statistik jihatdan ahamiyatli ekanligini va tafovutning tasodifiy emasligini anglatadi. Jumladan, 4-bosqich talabalarining o'z-o'ziga ishonch darajasi yuqori bo'lib, ular o'z malakalariga, qobiliyatlariga va pedagogik faoliyatlariga nisbatan ishonch bilan yondashishlarini bildiradi. Mazkur natijalarda o'rganish jarayonida o'zlarining o'z-o'ziga

ishonchlarini rivojlantirganligini ko'rsatadi. Shuningdek, 4-bosqich talabalarining yuqori o'z-o'ziga ishonch darajasi, ular o'rganish jarayonida ko'proq tajriba orttirganligi va murakkab vaziyatlarni boshqarishda muvaffaqiyatga erishganligini ko'rsatadi. 4-bosqich talabalarining o'z-o'ziga ishonch darajasining yuqori bo'lishi, ularning tajriba va malakasining ortishi bilan bog'liqdir. Ular o'z qobiliyatlariga va pedagogik faoliyatlariga nisbatan yuqori ishonchni saqlashar ekan. Shu bois, o'z-o'ziga ishonchni oshirish uchun tajriba, amaliyot va qo'llab-quvvatlash dasturlari orqali yordam berish va rag'batlantirish mumkin ekan [3].

Metodikamizning navbatgi «o'z-o'zini idora qilish» omili bo'yicha ham 4-bosqich talabalar yuqori natijani ko'rsatdi ($t=2,4$; $p \leq 0,05$). Natijalar tahlilidan shu ma'lum bo'ladiki, ularning o'z his-tuyg'ulari, fikrlari va xatti-harakatlarini boshqarish qobiliyati, o'z vaqtini boshqarish, stressni nazorat qilish, maqsadga erishish yo'lida harakat qilish va professional rivojlanish darjasi yuqori ekanligi kuzatildi. Statistik ko'rsatkichlarga ko'ra: $t = 2,4$; bu t-testning qiymati, 4-bosqich talabalarining o'z-o'zini idora qilish darajasi 2-bosqich talabalariga nisbatan sezilarli darajada yuqori ekanligini ko'rsatadi. $P \leq 0,05$: Bu natijalar statistik jihatdan ahamiyatli ekanligini anglatadi. 4-bosqich talabalarining o'z-o'zini idora qilish darajasi yuqori bo'lib, ular o'z his-tuyg'ularini, vaqtini va faoliyatni muvaffaqiyatli boshqarishda yuqori ko'rsatkichlarni ko'rsatdi. Shuningdek, 4-bosqich talabalarining o'z-o'zini idora qilish darajasining yuqori bo'lishi, ular o'zlarining malaka va tajribalarini oshirib, murakkab vaziyatlarni boshqarish, stressni nazorat qilish va maqsadlariga erishish bo'yicha tajriba to'plaganligini ko'rsatadi. Jumladan, 4-bosqich talabalarining o'z-o'zini idora qilish darajasining yuqori bo'lishi, ularning tajribasi, malakasi va pedagogik faoliyat davomida orttirgan ko'nikmalarining natijasidir. Ularning o'z-o'zini idora qilish qobiliyatlari yuqori bo'lishi, ular qiyin vaziyatlarda muvaffaqiyatli bo'lishlari va professional rivojlanishlarida ijobiy rol o'ynaydi.

Keyingi «o'z-o'ziga munosabatning aks etishi» omilida 4-bosqich talabalar yuqori natijani qayd etdi ($t=2,5$; $p \leq 0,05$). Mazkur natijalar tahliliga ko'ra, ularda O'z-o'ziga munosabatning aks etishi, ularning o'z xatti-harakatlari, qarorlari va his-tuyg'ularini baholash, o'z tajribalarini tahlil qilish, o'zini rivojlantirishga qaratilgan qarorlar qabul qilish, o'zini tahlil qilish va o'zini anglash jarayoni yuqori ekanligi aniqlandi. Statistik Ko'rsatkichlar: $t = 2,5$; Bu t-testning qiymati, 4-bosqich talabalarining o'z-o'ziga munosabatning aks etishi darajasi 2-bosqich talabalariga nisbatan sezilarli darajada yuqori ekanligini ko'rsatadi. $p \leq 0,05$: Bu natijalar statistik jihatdan ahamiyatli ekan. Jumladan, 4-bosqich talabalarining o'z-o'ziga munosabatning aks etishi

darajasi yuqori bo'lib, ular o'z tajribalarini chuqur tahlil qilishi, qarorlar qabul qilishda ehtiyotkor bo'lib, o'zini anglash va rivojlantirishda yuqori ko'rsatkichlarni namoyish etishdi. Jumladan, 4-bosqich talabalarining o'z-o'ziga munosabatning aks etishi darajasining yuqori bo'lishi, ularning shaxsiy va professional rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Metodikamizning so'ngi «o'z-o'zini qabul qilish» omili bo'yicha, 4-bosqich talabalar yuqori ko'rsatkichni qayd etdi ($t=2,3$; $p \leq 0,05$). Statistik ko'rsatkichlar: $t = 2,3$; bu t-testning qiymati, 4-bosqich talabalar yuqori ko'rsatkichlarga ega ekanligini ko'rsatadi. $p \leq 0,05$: Natijalar statistik jihatdan ahamiyatli ekanligini anglatadi. 4-bosqich talabalarida o'z kamchiliklarini va yutuqlarini hamda o'zlarini to'liq va realistik tarzda qabul qilish, o'z qadr-qimmatlarini anglash va o'zlariga ijobiy munosabatda bo'lish ko'nikmalari rivojlanganligi, o'z-o'zini hurmat qilish, o'ziga nisbatan ijobiy munosabatda bo'lishlari, o'z tajribalaridan saboq olish, xatolarini tan olish hamda o'z yutuqlarini qadrlashlari kuzatildi. Bu esa, ulardagi shaxsiy rivojlanish va psixologik barqarorlik uchun muhim omildir. Jumladan, natijalardan shu ma'lum bo'ldiki, 4-bosqich talabalar ko'proq tajribaga ega bo'lib, ular o'zlarining kuchli va zaif tomonlarini yaxshiroq anglab, o'zlarini qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantirgan ekan. Ma'lum bo'lishicha, o'z-o'zini qabul qilish qobiliyati Bo'lajak o'qituvchilarda o'ziga ishonchni kuchaytiradi, bu esa o'z-o'zini anglash va psixologik barqarorlikka olib keladi. Shuningdek, 4-bosqich talabalar o'z-o'zini qabul qilish darajasida yuqori natijalarga ega bo'lishi, ularning tajriba va shaxsiy rivojlanishlari bilan bog'liqdir.

2-jadval. "Bo'lajak pedagoglarning o'ziga ishonchini rivojlantirishning ijtimoiy psixologik xususiyatlarini aniqlovchi so'rovnoma" bo'yicha olingan dastlabki natijalar tahlili ($n=450$).

Shkalalar nomi	O'rtacha(M)		Farqlar
	2-kurs n=240	4-kurs n=210	t
O'ziga ishonch	5,8	7,1	-2,4*
Boshqalarga ishonch	7,0	5,2	-2,3*
Emotsional barqarorlik	5,2	8,5	-2,5*
Kognitivlik	6,0	8,4	-2,6*

"Bo'lajak pedagoglarning o'ziga ishonchini rivojlantirishning ijtimoiy psixologik xususiyatlarini aniqlovchi so'rovnoma" bo'yicha olingan dastlabki natijalar tahlil qilindi. Jumladan, «o'ziga ishonch» ($t=2,4$; $p \leq 0,05$), «boshqalarga ishonch» ($t=2,3$; $p \leq 0,05$), «emotsional barqarorlik» ($t=2,5$; $p \leq 0,05$) hamda «kognitivlik» ($t=2,6$; $p \leq 0,05$) omillarida ishonchi farqlar kuzatildi.

Metodikaning dastlabki «o'ziga ishonch» omiliga ko'ra, 4-bosqich talabalarida yuqori natija qayd etildi

($t=2,4$; $p\leq 0,05$). Mazkur natijalar tahliliga ko'ra, 4-bosqich talabalarining o'ziga ishonchining yuqoriligi, ularning kasbiy tayyorlik darajasining oshganligidan dalolat beradi. Shuningdek, ular o'zlarining bilimlari va ko'nikmalarini chuqurroq o'zlashtirganligi va tajriba orttirganligi aniqlandi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, bu tajribalar ularning o'ziga bo'lgan ishonchlarini oshirishga xizmat qildi. Aniqlanishicha, 4-bosqichda talabalar ko'proq amaliy tajribaga ega bo'lishi, bu ularning o'z maqsadlari va vazifalarini muvaffaqiyatli bajarishiga yordam beradi. Jumladan, 4-bosqich talabalar o'zlarining shaxsiy rivojlanishlari va professional o'sishlari bilan bog'liq bo'lgan omillarni yaxshiroq

anglashi, o'ziga ishonchning yuqoriligi, shaxsiy va professional muvaffaqiyatlarga erishish uchun zarur bo'lgan o'zgarishlarni amalga oshirish jihatlari, o'z maqsadlariga erishishda muvaffaqiyatli bo'lish darajasi yuqoriligi asoslandi. Jumladan, 4-bosqich talabalar orasida o'ziga ishonchning yuqori bo'lishi, ularning professional tayyorlik darajasining yuqoriligi, amaliy tajribalar, shaxsiy rivojlanish va maqsadga erishish motivatsiyasining yuqoriligi bilan bog'liq ekan. Xulosa sifatida aytish kerak bu bosqichda talabalar o'z bilim va ko'nikmalariga bo'lgan ishonchlarini mustahkamlash va kelajakdagi kasbiy faoliyatlarini muvaffaqiyatli boshqarishga tayyor ekanliklarini ko'rsatadi.

Adabiyotlar

1. Karimova V.M., Xolyigitova N.X. Psixologiya. O'quv qo'llanma. – Toshkent: «Iqtisodiyot», 2014.
2. Леонова А.Б. Психодиагностика функциональных состояний. – Москва: Изд-во. Моск. ун-та, 2001.
3. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – Санкт-Петербург: «Питер», 2000.
4. Якунин В.А., Жданова А.А. Психология управления учебно-познавательной деятельностью студентов. – Ленинград: Изд-во. ЛГУ, 1986.
5. Прохоров А.О. Методы психической саморегуляции. – Казань: КГПИ, 2000.

REZYUME. Moqalada bo'lajak pedagoglarning o'ziga ishonchini rivojlantirishga ta'sir ko'rsatuvchi ijtimoiy psixologik omillar tahlili atab aytganda, shaxsning o'z-o'ziga munosabatini baholash metodikasi va «bo'lajak pedagoglarning o'ziga ishonchini rivojlantirishning psixologik xususiyatlarini aniqlovchi so'rovnoma» bo'yicha olingan dastlabki natijalar tahlil to'g'risida ma'lumotlar berilgan.

РЕЗЮМЕ. В статье приведены данные об анализе социально-психологических факторов, влияющих на развитие уверенности в себе будущих педагогов, так называемая «оценка отношения личности к себе» и предварительные результаты, полученные по «анкете, определяющей психологические особенности развития уверенности в себе будущих педагогов».

SUMMARY. The article presents data on the analysis of socio-psychological factors influencing the development of self-confidence in future teachers, the so-called "assessment of a person's attitude towards themselves" and the preliminary results obtained from the "questionnaire that determines the psychological characteristics of the development of self-confidence in future teachers."

ИННОВАЦИОН ЕТАКЧИЛИК ФАОЛИЯТИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ ИЖТИМОЙ-ПСИХОЛОГИК АСОСЛАРИ

Ш.Б.Сапаров – психология фанлари номзоди, доцент

Ажиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институти

Таянч сўзлар: етакчилик фаолияти, инновацион етакчилик, етакчилик қобилятлари, етакчилик сифатлари, бошқарув, бошқарув мотивацияси, бошқарув томоиллари, фаолият самарадорлиги.

Ключевые слова: лидерская деятельность, инновационное лидерство, лидерские способности, лидерские качества, управление, мотивация управления, принципы управления, эффективность деятельности.

Key words: leadership activity, innovative leadership, leadership abilities, leadership qualities, management, management motivation, management principles, activity effectiveness.

Кириш. Инновацион етакчилик фаолияти мазмун-моҳиятига кўра, психология, социология, менежмент, педагогика каби бир қатор фанларнинг предмети сифатида тадқиқ этилади. Айнан, уларнинг орасида етакчилик фаолиятини таъминлашда психологик ўзига хосликларни инобатга оладиган бўлсак психологиянинг роли бекиёс. Раҳбар фаолиятининг моҳияти, субъектларнинг шахсий фаолиятини юқори даражада ҳамкорликда ташкил этишни таъминлашдан иборат бўлиб, бошқарув фаолияти уни амалга оширишнинг жамоавий субъекти доирасида ривожланадиган кўшма фаолиятнинг тартибга солувчи қуйи тизими сифатида ишлайди.

Адабиётлар таҳлили ва методологияси.

Инновацион етакчилик фаолиятини тадқиқ этишга доир турли хил ёндашувлар мавжуд. Б.М.Басснинг фикрича, етакчилик фаолиятига доир ёндашувларнинг ҳар бири фақат маълум бир жиҳатни тавсифлашга қаратилган. Ҳар бир ёндашув турли даражадаги умумлаштиришнинг ўзига хос таҳлил бирлиги билан тавсифлашнинг фақат бир томонлама усулини ифодалайди [1]. А.В.Карповнинг сўзларига кўра, барча мавжуд усуллар етакчилик фаолиятини таҳлил қилиш даражаларини ифодалайди. Бу ҳолат кўп қиррали таҳлилни талаб қиладиган етакчилик фаолиятининг мураккаблигига ишора қилади.